

BISERICA și ȘCÓLA.

Fóia bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCÓLA.“

Èr banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Biserica română în timpul dela 1691—1698.

I. Situațiunea politică. Planul de a lua în stăpânire Transilvania îl-realisă Leopold I cu multă grije și multă prevedere, ca nu cumva prin vre-o măsură, seau dispusețiune pripită se dea ansă la vre-o revoltă. Bine informat prin generalii săi asupra situațiunii, în carea se găsea pre atunci țera, emise Leopold I sub datul 4 Decemvre diploma așa numită leopoldină, ca lege de stat. Prin această diplomă Leopold I dispune, ca până când Michaiu Apafi II, fiul lui Michaiu Apafi I, carele atunci era în vârstă numai de 14 ani, va ajunge la maiorenităte, guvernul asupra Transilvaniei să-l eserceze în numele său un guvernator și 12 consilieri propuși de dietă și aprobați de dânsul, și enunță, că va îngriji, ca să-se observeze legile țerii, privilegiile nobilimii și pozițiunea garantată prin legi a celor 4 religii recepte.

La emiterea acestei diplome erau în Transilvania trei partide, și anume: 1) partida calvină, cea mai numerosă și mai tare compusă din elemente aprópe curat magiare de confesiunea calvină și ariană, — carea doria, să scape țera de barbaria turcască, însă numai sub condițiunea, ca să rămână independentă în măsură și mai mare de cum a fost sub influința turcască; èr împèratul creștin să figureze numai ca protector, carele să apere țera de invasiuni turcesci și tătăresci, fără nici o recompensă din partea Transilvaniei; b) Partida romano-catolică, carea doria, ca se-i restituie drepturile, cari le avuse înainte de domnia principilor așa numiți naționali asupra Transilvaniei și carea pentru ajungerea acestui scop doria uniunea Transilvaniei cu Ungaria, ca astfel unindu-se cu romano-catolicii din Ungaria sub un

suveran romano-catolic să scape de jugul majorității calvine; și c) partida săsescă, carea doria să vină sub crsa austriacă, ca să scape de asupra aristocrației; dar în același timp își temea confesiunea protestantă¹⁾

Fie-care din aceste partide doria să-și mărească influința și puterea în conducerea afacerilor statului și în oficiile de stat. Partida, carea se sêmția mai nedreptățită era partida romano-catolică, a cărei sub domnia principilor așa numiți indigeni apusese în cea mai mare decădintă. Această partidă ascepta, ca împèratul Leopold să iea grabnice măsuri pentru ridicarea ei. Curtea din Viena însă angajată fiind pre de o parte prin diploma leopoldină a respecta legile țerii și prerogativele religiunilor recepte, de altă parte având a mai porta răsboie cu turcii, și ca să nu dea ansă prin vre-o dispusețiune pripită la revoltă din partea nobilimii ardelene, trebuia să lucre cu multă grije în această direcțiune. Trebuia adecă să-se caute, și să se gâde un mijloc, prin carele fără alterarea drepturilor celorlalte confesiuni să-se întărească partida romano-catolică, ca întărindu-o să-pótă înfrâna partida reformată, carea prin majoritatea ei avea preponderanță în afacerile statului. Mijlocul nimerit pentru acest scop s'a cređut a fi îngrijirea de a atrage biserica și poporul românesc din Transilvania la unire cu biserica apusenă. Despre biserica și poporul românesc, carele forma majoritatea locuitorilor țerii, partida calvinescă, carea era la putere, îngrijise a nu se face nici cu un cuvânt amintire nici în tractatul dela Blaj, încheiat în anul 1687 între principele Apafi și Carol de Lotaringia și nici în diploma leopoldină. Curtea imperială a obser-

¹⁾ Barițiu: părți alese din istoria Transilvaniei vol. I.

vat această lacună în diploma leopoldină, și la timp acomodat a și luat măsuri prin ómenii săi, ca poporul românesc cu biserica sa să fiă scos la lumină și lacuna să-se umple în acel înțeles, ca căscigând acest popor pentru biserica apusénă să-se întărească partida romano-catolică, prin carea casa domnitóre să pótă ține în frâu partida reformată și respective Tökölyiană, despre care curtea era convinsă, că supunerea ei era numai fățărítă, și că prin urmare posesiunea Transilvaniei póte deveni în tot momentul problematică. 2) Astfeliu începu pre încetul a-se scóte la ivélă și față de biserica și poporul român din Transilvania declarațiunea cuprinsă în autograful odat de împératul Leopold I sub datul 23 August 1692 cătră guvernul Ungariei: ca toți preoții greco-orientali din acea țéră, adecă mai ales ruteni și români, câți vor primi unirea cu biserica Romei, se vor bucura de tóte drepturile și privilegiile, de cari se bucură clerul de rítul latin. Între astfeliu de împrejurări a ocupat scaunul metropolitan de Alba-Iulia Metropolitanul Teofil.

II. Situațiunea bisericească în Transilvania. Metropolitanul Teofil a fost schirotonit în Bucuresci pentru scaunul metropolitan din Alba Iulia la 18 Septemvre 1692, și a fost confirmat în scaunul metropolitan prin diploma edată de guvernatorul Transilvaniei Georgiu Banffi sub datul 18 Decemvre 1692. Prin diploma de confirmare Banffi împune Metropolitanului Teofil atât cele 15 condițiuni impuse de G. Rákoczy I Metropolitanului Stefan Simeon, precum și cele 4 condițiuni impuse de Apafi Metropolitanului Sava II Brancovici. Diploma de confirmare o-a edat guvernatorul Banffi în numele său și nu în numele împératului Leopold, de sigur cu intențiunea, ca să afirme supremația bisericii calvine asupra bisericii române. Metropolitanul Teofil încă a depus jurământul în mânilor superintendentului calvinesc întocma ca și antecesorii săi, cari au funcționat în timpul principilor transilvani indigeni.

Calvinii mai țineau încă și sub domnia lui Leopold I la drepturile, ce și le însușiră în mod arbitrar mai nainte asupra bisericii române, și și sub timpul lui Teofil se mai subscria încă superintendentul Veszprémi: „Episcop reformat al magiarilor și Românilor.“ Dar situațiunea începuse faptice a-se schimba. Generalul împéretesc Rabutin carele faptice în acest timp în Transilvania primise ordin secret dela curte, ca să sprijinéscă, și promoveze

2) Barițiu, opul citat.

unirea românilor cu biserica apusénă; și guvernatorul Banffi, carele era calvin nu pótea să-se împotrivescă, ci era constréns, pentru a-se poté susține în funcțiune a satisface dorințelor curții imperiale.

Îndată ce armata imperială ocupă Transilvania, începură a intra în țéră mai mulți missionari din ordinul iesuiților, la început pre ascuns, îmbrăcâți în haine civile, ca învățători, seau ca preoți de mir cu intențiunea de a face propagandă în interesul lățirii catolicismului mai cu semă între români, după modelul cum le succese a atrage pre rutenii din Ungaria de Nord la unirea cu biserica apusénă.

Rutenii s'au încrestinat prin biserica ortodocsă, și au avut episcopiă propria ortodocsă la Muncaci. Rutenii încă au suferit asupriri din partea calvinilor cu începerea din timpul domniei principilor din familia Rakoczi. Georgiu Rákoczi I a secularisat averile apartinétore mănăstirii din Muncaci, și le-a luat pentru sine; ér soția sa Susana Lorantfi, după mórtea bărbatului ei, n'a lăsat pre ruteni să-se și mai alégă Episcop ortodocs, și a dispus, ca doispredece predicatori calvini să alégă de episcop pre un popă rutean șismatic, carele în loc de chirotoniă și întroducere canonică, să depună jurământ, că a trecut la calvinism, și că va rămâne credincios acelei dómne. 3) Între astfeliu de împrejurări missionarilor iesuiți le-a succes a căsciga la anul 1642 pre Episcopul Vasiliu Tarasovitz (rep. la 1648), ér la anul 1649 pre următorul acestuia în scaunul episcopesc, pre ieromonachul Partenie pentru uniune cu biserica Romii. Partenie a fost chirotonit întru Episcop prin Metropolitanul românesc Stefan Simeon din Alba-Iulia la anul 1651. Rentorcând însă acasă a trecut la unire contra voinții unei însemnate părți din cler și popor, carele a rămas credincios bisericii ortodocse. 4) Din timpul acesta și până la anul 1690 funcționéză între ruteni câte 2 Episcopi, și anume: unul ortodocs și unul unit. În anul acesta Episcopului unit Iosif Stoica (1690—1704) i-a succes a delătura din funcțiune pre Episcopul ortodocs Metodi Rukovsky și a efptui unirea întregului popor rutean.

În anul 1696 a abđis principele M. Apafi cel ténér de pretensiunea la tronul Transilvaniei, primind în schimb pentru abđicerea sa de tron unele mașii dela Leopold. Faptul acesta a mărit și mai tare speranțele missionarilor iesuiți de a efptui unirea între

4) v. prelegerile de istoria bisericească ale profesorului Eusebiu Popoviciu.

3) Barițiu opul citat.

români. Metropolitul Teofil, carele era om bătrân și bolnăvicios, și de sigur și om, carele nu va fi avut calificațiunea necesară pentru conducerea afacerilor bisericii în nisce timpuri atât de grele, fu ademenit și căsătorit de jesuitul Ladislau Bárányi pentru unire cu biserica apusună. Iesuitul Bárányi fusese trimis în Transilvania încă de mai înainte cu scopul de a face propagandă pentru biserica apusună. Dânsul a funcționat la început ca învățătoriu îmbrăcat în vestminte civili, ér mai pre urmă a funcționat 13 ani ca paroch rom.-catolic în Alba-Iulia. În această calitate timp de 4 ani a pertractat în secret cu Metropolitul Teofil cestiunea trecerei la unire cu biserica apusună la ce înfine îi și succese a-l îndupleca.

(Va urma.)

Fenomenele voinței.

— Studiu psihologic. —

4. Inclinațiunile și habitudinile.

a) Ființa lor.

Tendența omului de a-se ocupa mai cu plăcere de anumite lucrări, decât de altele, se numește *inclinațiune* sau *aplecare*. Exemple: unuia îi place de a-se ocupa cu desemnul, altuia cu studiul, șcl. Inclinațiunile își au isvorul lor în însăși organizația noastră psihofisică. Pe gradul dezvoltării conștiinței, inclinațiunile sînt mai superioare, decât instinctele, înse totuși stau aproape de acestea. Pe când în actele instinctive individul lucră fără să știe cum și pentru ce: pe atunci în cele isvorite din inclinațiune el are încâtva conștiință de aceea, ce îi lipsește și de acțiunile, ce l'ar pute să satisfacă, și pe cari le și caută.

b) Speciile inclinațiunilor

Inclinațiunile sînt de două feluri și anume: 1) *înăscute*, 2) *câștigate*.

Inclinațiunile înăscute. Inclinațiunile înăscute se numesc predispozițiile isvorite din însăși constituția sistemii nervoase, cu care se naște individul. De ex. cineva se naște cu o anumită structură nervoasă a organului auditiv, structură care îl face capabil de a cuprinde și a distinge tonurile musicale mai bine, decât altul. Inclinațiunile înăscute fac să ne placă dela început ocupațiunile cu unele lucruri mai mult, decât cu altele. Lucrul, pentru care avem inclinațiune, îl executăm cu drag și cu succes. Inclinațiunile înăscute se mai numesc și *talente*.

Inclinațiunile câștigate. Inclinațiuni câștigate se numesc acelea, cari se dezvoltă în noi prin *exercițiu*. Săvârșind mai de multe-ori una și aceeași acțiune, în noi se va produce inclinațiune spre aceea, și ajungem de a-o săvârși cu plăcere din ce în ce mai mare, până când în fine ea devine o trebuință,

care cere satisfacție cu așa înțetire, ea și trebuințele naturale. Astfel de inclinațiuni, produse prin repetiția unei acțiuni, se numesc: *obiceiuri* sau *habitudini*. De ex. te-ai deprins să-te culci sau să-te scoli la o oară anumită; dacă odată n'ai putut să faci aceasta, nu te simți bine, șcl. Tot așa se are lucrul și cu alte acțiuni, ca de ex. fumatul, cetitul, șcl. De aceea se zice, că obiceiurile ni-se prefac în a doua natură. Și e de observat, că multe acțiuni, ce la început nu se convin, prin repetare, ajungem să-le efectuim cu înlesnire și cu plăcere. De ex. copilului la început îi face rău fumatul, mai târziu înse, încet cu încet, ne obișnuiește cu el, până ce în fine nici nu se mai poate desveta.

Inclinațiunile sensuale și cele intelectuale.

Inclinațiuni sensuale sînt acelea, cari isvoresc din sentimentele sensuale, ce însoțesc diferitele senzațiuni, de ex. inclinațiunea spre băuturi alcoolice, spre fumat, spre mîncare fără cumpăt, șcl. Inclinațiunile sensuale se nasc din poște, ce la fel s'au împecat de repetite-ori. Sentimentele sensuale cari însoțesc fiecare act de satisfacere, devin tot-atâtea cauze excitante, ce dau neștere diverselor inclinațiuni sensuale.

Inclinațiuni intelectuale se numesc acelea, cari se bazează pe sentimente intelectuale, de ex. inclinațiunile spre științe, spre arte, către anumite persoane, șcl. Înse e de observat, că inclinațiunile intelectuale, mai ales cele superioare, deși sînt supuse și ele legii eredității, totuși nu sînt pre determinate atât de pronunțat, ca inclinațiile sensuale înăscute, ci totdeauna presupun un grad oare-care de dezvoltare mai înaltă a inteligenței individuale.

c) Baza fiziologică a inclinațiunilor.

Inclinațiunile înăscute se razimă pe stări de conștiință, cari, în producerea și reproducerea lor, sînt favorizate de anumite condițiuni organice de ale nervilor. De ex. viitorul musicant se naște cu o delicată structură nervoasă a organului auditiv, care îi înlesnește mai mult decât altuia, apercipția tonurilor musicale; viitorul pictor se naște cu o structură delicată a sensului vederii, în virtutea căreia îi plăcea de a privi și a alcătui combinări de linii, forme, colori, șcl.

La habitudini o anumită acțiune, repetată la fel mai de multe ori, lasă după sine în nervi niște modifițiuni, cari favorizează nașterea și dezvoltarea unor inclinațiuni.

d) Importanța pedagogică a inclinațiunilor.

Atât inclinațiunile, cât și habitudinile sînt de foarte mare importanță în educațiune. Educătorul numai așa va pute să educa cu bun succes pe elev, dacă va studia inclinațiile firești ale acestuia și se va acomoda lor. Apoi ori-ce dexteritate, ca de ex. vorbirea, citirea, lucrările manuale, șcl., se razimă pe dezvoltarea inclinațiunilor. Tot așa și obiceiurile morale, ca de ex. ordinea, curățenia, bunacuviință, șcl.

În fine, inclinațiunile au o mare influență asupra întregii noastre fericiri. Cine a obișnuit de a-se îngriji de sănătatea sa, de liniștea sa sufletescă, de împlinirea conștiințioasă a datorințelor sale, șcl., pentru acela viața este o plăcere continuă.

5. Pasiunile.

a) Ființa lor.

Pasiunile sînt niște tendențe permanente, de o forță extraordinară, cari predominază întreaga conștiință a omului. Pasiunea se mai numește și: *patima*. Dar trebuie a distinge pasiunea de patime. Pasiunea își are isvorul în organismul *psihic* și se rapoartă la tendențe intelectuale, de ex. pasiunea picturii, pasiunea studiului, șcl. Patima își are basa în organismul *fisic*, în tendențele sensuale, de ex. patima beției, fumatului șcl.

b) Desvoltarea pasiunilor.

Pasiunile se desvoltă așa, că o poftă, o dorință, o inclinațiune, fiind satisfăcută adesea și fără cumpăt, poate să devină din ce în ce mai puternică, astfel, că în urmă să nu mai fim în stare de a o stăpâni, ci să ne stăpânească ea pre noi, și încă în mod durabil. De ex. prin satisfacerea deasă și necumpetată a poftii de bețuturi alcoolice, cu încetul se desvoltă *pofta pătimașă*, și în fine însăși patima beției, șcl.

c) Notele caracteristice.

Patimile samănă cu inclinațiunile, dar se deosebesc de acestea prin următoarele însușiri: 1) prin *vehemența lor extraordinară*, 2) prin *efectul lor continuu și permanent*. Atât în stadiul prim, ca poftă pătimașă, cât și ca patimă deplin desvoltată, această tendență împedecă în mod violent cursul reprezentațiunilor, și le îndreaptă în o singură direcție, și anume în direcția dictată de obiectul patimei, așa încât ea suprimă toate celelalte reprezentații și sentimente. Pe când înse pofta pătimașă e oarbă, pe atunci patima te îndeamnă a lucra conform unor planuri bine chibzuite, pentru realizarea scopului.

Toate patimile întunecă judecata. Adevărat, că omul pătimaș calculează ai plănuește, înse totdeauna numai în favorul patimei sale. De ex. înzadar se nisue jucătoriul de cărți de a-și abate cugetarea dela patima sa, înzadar va chibzui și înzadar își va propune el de a-i modera poftile sale: patima totuși va triumfa asupra lui. Se poate zice, că vocea patimei e ca un orator, care totdeauna ne știe persvada și ne știe convinge. În fine, patimile iau mijlocul drept scop, ba ele cantă și susțin mijlocul și când acesta nu mai corespunde scopului, de ex. avarul adună bani fără a-i folosi penteu sine ori pentru alții, șcl.

Patimile se pot privi ca niște stări abnorme ale vieții psihice, tocmai ca stările de alienațiune. Ele sînt boale sufletești, de care omul trebuie să se păzească, tocmai ca boalele fisice. Toate patimile, conturbând întâi cursul regulat al vieții psihice, ajung în urmă de a slăbi și a ruina și organismul fisic.

d) Speciile patimilor.

Întocmai ca celelalte tentențe, așa și pasiunile sînt felurite, și anume sînt: 1) pasiuni *egoistice*, de ex. lăcomia, beția, gelosia, avariția, șcl; 2) pasiuni *altruistice*, de ex. iubirea și ura excesiva, șcl.; 3) pasiuni *intelectuale*, de ex. pasiunea adevărului, frumosului, șcl. Dintre pasiuni, cele intelectuale sînt mai nobile.

e) Comparația pasiunii cu afectul.

Pasiunile, și mai ales patimile, prin forța lor extraordinară, samănă încâtva cu afectele, cum sînt de ex. mânia, frica, șcl., se deosebesc înse de acestea prin mai multe însușiri esențiale. Pe când afectul e numai momentan, pe atunci patima e durabilă. Intensitatea afectului după un timp oare-care scade, pe când patima devine cu atât mai intensă, cu cât durează mai lung. Afectul se poate asemăna cu o exundare, care rupe tot, ce îi stă în cale: pe când patima e ca un rîu, care își sapă tot mai profund alvia sa. Cine e dispus spre afecte, e mai puțin inclinat spre patimi și vice-versa. Afectul scoate pe om din cumpăt, nu-i lasă timp de a premedita, și îl împinge la fapte nechibzuite; din contră, patima nu împedecă cugetarea, ci o îndeamnă de achibzui și a afla mijloace din ce în ce mai rafinate, dar firește numai pentru satisfacerea patimei. Afectul are influență rapidă și zgomuitoare asupra corpului, pe când patima îl ruinează încetul pe încetul.

6. Voința propriu zisă.

a) Ființa ei.

Tendențele descrise până aci, atât cele sensuale cât și cele intelectuale, se ivesc în noi în totdeauna ca niște trebuințe, cari cer să fie satisfăcute, și dispăr sau se domolesc numai după-ce am putut să-le satisfacem. Ear satisfacerea aceasta reclamă de regulă o acțiune din partea noastră. De ex. când ni-e sete, căutăm apă să bem, când ni-e dor de un amic căutăm să-l vedem, și nu avem liniște până n'am putut să-ne împăcăm setea, până nu ni-s'a implinit dorul, șcl. Dar aceasta nu se întemplă totdeauna așa. De ex. setea unui bolnav de friguri e la culme; el ar bē, dar știindă că apa îi va strica, *se abține*; timpul plăcut ne primăvară ne invită la plimbare; ne este dor să vedem câmpul verde, dar știind, că avem de studiat, de abținem, și nu ne ducem, șcl. De aci se vede, că impulsunile, poftile, dorințele, șcl. nu sînt urmate totdeauna de o acțiune corespunzătoare și de satisfacția, cpre are o reclamă. De multe-ori noi ne stăpănim pe noi înșe, ne abținem dela lucrul, spre care ne atrage impulsunea, pofta, șcl., noastră și *voim* cu totul alteeva.

Fenomenul volițional, ce se manifestă în noi în asemenea casuri, *făcend să-ne abținem dela un lucru și să sēvērșim altul, se numește*: voință în înteles mai restrîns.

b) Voința în raport cu celelalte tendențe.

Voința precum vedem, une-ori înse se opune celor-alalte tendențe. De multe-ori înse ea este în deplină armonie cu acestea, dacă omul voește totdeodată aceea ce și dorește. Dar cu toate că în asemenea casuri pofta sau dorul și voința ni-se par unul și același lucru, voința nu trebuie confundată cu nici una dintre celelalte tendențe. Ea este un fenomen psihic cu totul deosebit. Impulsunile, poftile, inclinațiunile, șcl., pot să fie, și și sînt în cele mai multe casuri punctul de plecare al voinței, dar nu sînt încă voință. Ele se transformă adese-ori în voință, dar aceasta nu se întemplă totdeauna. Sînt

multe lucruri, pe cari le dorim și cu toate acestea nu le voim.

Deosebirea între voință și celelalte tendențe. Deosebirile principale între voință și celelalte fenomene voliționale sînt următoarele: 1) pe când impulsunile, poftele, dorințele, șcl., se ivesc în noi fără concursul nostru și adesea fără să vrem chiar: pe atunci voința totdeauna at ărnă de la noi înșine, adecă putem să voim un lucru, sau să nu-l voim; 2) de câte-ori voim ceva, avem simțirea, că din noi însine emanează o activitate spontană oare-care, și tocmai acestei simțiri îi dăm numele de „voință”; așa dar voința în totdeauna este conștientă; tendențele celelalte nu sînt urmate totdeauna de o acțiune corăspunzătoare, voința înse este urmată totdeauna de acțiuni, fie interne, ca de ex. la mișcările voluntare ale membrilor, șcl.; 4) noi voim un lucru numai atunci, când credem, că e posibil de a-l realiza; fără de aceea stă convingere nu există voință.

Celelalte tendențe se pot deștepta în noi și fără convingerea posibilității unei acțiuni, de ex. se întemplă nu odată să pofțim lucruri, despre cari știm bine, că sînt imposibile de realizat. Dorim de ex. se facem o călătorie, dar știind, că avem destule mijloace, renunțăm, nu voim. Și dacă totuși oameii voesc une-ori lucruri imposibile, aceasta, vine de acolo, că și-le imaginează pe acelea ca posibile. Fantasia lipsită de controla judecării ne expune adesea la astfel de înșelăciani.

c) Scopul și mijloacele voinței.

Lucrul, spre care tinde voința, se numește: scop; ear acela, de care avem trebuință, ca să ajungem la scop se numește: mijloc. De ex. vreau să-mi zidesc o casă. Spre a ajunge la acest, scop, îmi trebuie mijloace materiale, șcl. Pentru ca să ajungem la un scop, une-ori avem trebuință de mai multe mijloace, pe cari le combinăm împreună, formând un plan sau proiect. De ex. când cineva voește să facă o călătorie, mai nainte chibzuește un plan corăspunzător, șcl.

Scopul odată realizat, devine adesea un mijloc pentru ajungerea altui scop, și acesta, la rëndul său, eară poate să devie mijloc pentru ajungerea unui scop mai înalt, și așa mai departe.

Când e vorba de ajungerea unui scop, atunci individul se întreabă pe sine nu numai, dacă un lucru-e plăcut sau nu, ci și cumpește, dacă acela este folositor ori păgubitor. Folositorul și-l propune ca scop și cercetează după mijloacele cele mai potrivite pentru ajungerea aceluia. Voința proprie se manifestă în alegerea folositorului ca scop și în aplicarea celor mai potrivite mijloace pentru realizarea aceluia.

Conflictul voinței cu celelalte tendențe.

Când voința vine în conflict cu impulsunile, poftele, șcl. și acele din urmă ajung a fi triumfătoare, se zice, că individul e imprudent, neîncercat; când înse din contră, voința învinge și realizează scopul său, se zice, că el e prevăzător, este stăpân pe sine, este emancipat de sub influență, oarbă a tentațiunilor actuale, cu un cuvânt e: liber.

d) Motivele voinței.

Când voim sau nu voim un lucru oare-care,

este de regulă o *causa* la mijloc, care ne îndeamnă să ne decidem într'un fel sau într'altul. De ex. muncesc fiind-că vreau să-mi asigur viitorul; nu voiu să muncesc preste măsură, deore-ce poate să mă îmbolnăvesc șcl. Causa, care ne îndeamnă să voim sau să nu voim un lucru oare-care, să urmărim un scop sau să ne abținem dela dînsul, se numește: *motivul voinței*.

Drept motive ne servesc une-ori impulsunile, poftele, inclinările, șcl. noastre; ear une-ori *judecata*, care ne spune, dacă acțiunea intenționată de noi e bună sau rea, dacă scopul, ce avem în vedere, este posibil de realizat sau nu, șcl. De o voință poate fi vorba numai unde sînt motive, adecă anumite *representațiuni și anumite sentimente* legate de aceste *representațiuni*. *Voința fără motive nu există*. Firește, motivul în sine nu e încă voință, ci numai o *condiție esențială* a ei.

e) Procesul psihic în voință.

Procesul psihic în voință se reduce la aceste trei momente: 1) *deliberațiunea*, 2) *decisiunea*, 3) *fapta*.

Deliberațiunea. Înainte de a voi ceva, noi de gulă ne chibzuim și judecăm: 1) Dacă scopul, ce avem în vedere, este bun sau rău? 2) Dacă mijloacele de cari dispunem, sînt iertate sau neiertate? 3) Dacă scopul prin mijloacele date se poate realiza ori nu? 4) Când sînt la mijloc mai multe motive, dintre cari unele ne îndeamnă să sêvêrșim o acțiune oare-care, ear altele să-ne abținem, mai trebuie să ne chibzuim și asupra motivului, pe care anume să-l preferim? Cumpenirea care premerge voinței, se numește: *deliberațiune*.

Decisiunea. După deliberațiune ne hotărîm sau ne decidem, într'un fel sau într'altul, a sêvêrși o lucrare sau a ne abține dela dînsa, și în această decisiune constă voința propriu zisă. Dacă decisiunea se referă la lucruri viitoare, atunci ea rămâne în conștientă, numai ca simplu *propus* sau *intențiune*. Decisiunea se înlesnește și crește cu succesele avute; se îngreunează, se slăbește cu nesuccesele încercate. Tot asemenea, slăbesc decisiunea mai multe lucrări deodată cerute și întreprinse. Voința se poate decide cu toată energia deodată numai spre un singur act.

Fapta. După hotărîre urmează *fapta*. Faptele, ce rezultă din hotărîre, se mai numesc și: *acțiuni voluntare*. Dar nu ori-ce decisiune duce dintr'odată la *faptă*, ba une-ori decisiunea în contra faptei; de altă-dată e decisiune bine chibzuită nu-e posibilă fiind-că nu se cunosc bine împrejurările; decisiunea se amână; ori că faptuitorului îi lipsește energia recerută, șcl.

Deci voința este precedată de deliberațiune, ea este însoțită une-ori de o pofță sau de dorință, și e urmată în totdeauna de fapte sau acțiuni. Unii oameni se determină la acțiuni numai de impulsunile

și pottele lor, sau de înclinațiunile și dorințele lor, iar alții ascultă mai mult de *vocea rațiunii*.

f) Libertatea voinței.

Ființa ei. În voință momentul esențial este: *alegerea între diferite motive*. Dacă eu fac o plimbare, dacă scriu o epistolă, șel., acestea toate sînt acțiuni voluntare: eu a-și fi fost în stare de a-mi alege o altă ocupațiune, și de multe ori alegerea este precedată de o luptă vădită între diferitele decisiuni posibile.

Sînt mulți oameni, cărora li-e foarte dificil de a-se decide, nu pentru-că doară nu influențează asupra voinței lor nici un motiv, ci din contră, tocmai pentru-că influențează prea multe motive, așa în cât nici unul din acestea nu poate să triumfeze.

În actul deliberațiunii sau alegerii învinge când un motiv când altul, și face să încline balanța decisiunii într'o direcție sau alta. Facultatea de a alege între diferite motive, *starea de nedecisiune o posedă numai omul*. Animalele nu o au. Animalul nu se clătină între diferite forme de decisiune, căci asupra conștiinței lui sau nu influențează simultan diverse motive, sau *unul* din motive predomină atât de tare, încât de o rivalitate între ele nici vorbă nu poate fi.

Conștiința libertății. Faptul alegerii între diferite motive, fapt pe care îl putem observa în continuu în interiorul nostru, este însoțit de reprezentațiunea, că voința s'ar fi putut determina nu numai prin motivul decisiv, ci eventual și prin alt motiv. În această reprezentațiune constă: *conștiința libertății voinței*. La formarea conștiinței mai contribuie și faptul, că noi ne simțim intern, că urmăm hotărîrilor noastre proprii, că ne plecăm după preferențele noastre proprii, că ne plecăm după preferențele noastre actuale. De altă dată, schimbându-se dispozițiile sau împrejurările externe, ne simțim înclinați către alte motive, pe cari le alegem conform noii situațiuni, șel.

g) Teoriile relative la libertatea voinței.

Indeterminismul. Teoria indeterminismului susține, că voința nu e prin nimic determinată, ci ea însăși este cauza originală a acțiunilor sale. Deci voința e o putere, care, fie conștientă, fie inconștientă, nu presupune nici o altă cauză deosebită de ea. Motivele nu c o n s t r i n g voința de a lucra într'un fel s'au într'altul, ci numai i-se oferesc voinței ca scopuri externe, dintre cari ea alege în deplină libertate.

Determinismul. Teoria determinismului zice, că voința se determină în totdeauna prin c a u s e p s i h o l o g i c e. Motivele nu sînt pur numai reprezentațiuni de scopuri externe, ci ele sînt totodată s e n t i m e n t e de plăcere, sau de neplăcere, cari pot avea influență atractivă sau repulsivă asupra voinței. După care motiv se va decide voința, atîrnă parte dela intensitatea motivului, parte dela o întregă serie de condiții ale voinței, pe cari noi, prin conștiința noastră imediată, nu le putem erua și cunoaște pe deplin. Deci voința și toate acțiunile individului se rapoartă la o cauză determinată. Precum în univers, tocmai așa și în individ, nimic nu se face fără cauză, și aceleași cauze între aceleași împrejurări produc aceleași efecte. Din aceste reiese, că teoria determinismului nu e altceva, de-

cât legea cauza lității universale aplicată la fenomenele voinței.

(Va urma.)

Dr. P. Pipoș.

Calendarul Indictului

séu al anului bisericesc 1896 visect dela Domnul și Mântuitorul nostru Isus Christos,

Intocmit pe câte o săptămână cu indicațiuni tipiconale privitoare la slujbele dumnezeesce și cu alte însemnări folositoare creștinilor ortodocși.

Luna lui Martie. (Marțișor, Germănar).

are 30 zile, ziua are 12 ore, noaptea are 12 ore.

Săptămâna 5 din post. Glasul dominant 8.

4.

Lună. Pomenirea sftului prea cuv. păr. nostru Gerasim cel dela Iordan; a sftilor M-nici Pavel și a Iulianeii surorii sale și a sftului Grigorie de Cipru.

Tipic. Imbinăm slujba Octoichului Triodic cu a Triodului și a Mineiului: *La Utrenie:* După binecuvîntarea preotului țicem din strană: Sfte Dđeule, Prea sfântă Treime cu Tatăl nostru, apoi Dómne miluesce, Mărire-Șiacum și „Veniți se ne închinăm“ cu obicinuiții psalmi de dimineta. În loc de „Dđeu e Dl“ cântăm „Aliluia“ pe gl 8 dominant cu Troparele treimice (Troicinicile) din Triod. După recitațiunea Catismei, fără Ectenie urmază: Sedelnele Octoichului Triodic dela gl 8 dominant și ale Triodului (la ziua: Luni-a 5-a săptămână) gl 3 și gl 4 (la Mineiu nu se află). Imediat recităm Ps 50. Apoi Canónele; Din Triod oda 1, 8 și 9 pe gl 7 cu Măritórea Născetőrei, ér din Mineiu oda a 3 și 6-a, pe gl 8, — după oda a 9-a cântăm: „Cuvine-se cu adevérat.“ După Ectenie: Sfétilna Treimică a 8-a de 3-ori. Recităm stihurile de laudă cu Măritórea mică și cu „Invrednicesce-ne Dómne“ După Ectenie Stihóvna din Triod gl 6. Bine este a ne mărturisi, Sfte Dđeule cu Tatăl nostru, apoi continuăm din Orologion Troparul: „In biserica mării Tale“ și celelalte cu rugăciunea sftului Efrem. Nemijlocit începem óra 1. La 10 óre sevêrșim órele (ceasurile) canonice a 3, 6 și a 9 din Orologion cum se arată acolo, ér după rugăciunea cea din urmă a órei a 9-a începem îndată dela Obedniță (Panaghia) a cânta pe gl 8: „Intru împărăția Ta“ și „Pomenesce-ne pre noi Dómne“ urmând cu cetirea până la Otpust. — după care nemijlocit urmază *Vecernia pentru ziua de mâne.*

Nota: Tipicul pentru Vecernie și pentru Liturgia mai înainte sftită s'a arătat la Lunea din săptămâna a 3-a.

5.

Marți. — Pomenirea sftului cuv. M-nic Canon cel din Isavria; a prea cuv. păr. nostru Marcu Monachul făcétorul de minuni; a sftilor M-nici Eulogiu, Eulampiu și Archelaus și a sftei M-nițe Iroida.

Tipic. — Sevêrșim slujba după tipicul arătat la ziua de Luni. *La Utrenie:* Sedelnele Triodului gl 3 și gl 2. Canónele la Triod pésna 2, 8 și 9, gl 3. *La Mineiu* p. 3 și 6 gl 5. Laudele la Mineiu gl 8. Stihóvna triodului gl 7. — *La Vecernie:* Stihurile de séra la Triod gl 8 și gl 2 la Mineiu (6 Martie) gl 4 cu gl 2. Liturgia cea mai înainte sftită

6.

Miercuri. Pomenirea sftilor 42 de M-nici cei din Amorea: Teodor Constantin, Calist, Teofil Vasoiu și cei împreună cu dênșii.

Tipic. Urmăm tipicul arătat la ziua de Luni. Sedelnele Triodului gl 4 și gl 8. Canónele Triodului pésna 3, 8 și 9 gl 8 gl și 2, ale Mineiului pésna 6 gl 6. Stih-Triodului gl 3 și gl 8. *La Vecernie* cântăm numai stihiri de séra de ale Triodului cu stihurile lor pe gl 8.

— Liturgia cea mai înainte sfiită. D. am. sêvêrșim Pavê-cernița cea mică.

Notă. În Miercurea a 5-a sêptmână din post se face priveghiere (Bdenie) și anume: sêvêrșim Miercuri sêra sfta slujbă a Utreniei de Joi, după tipical și în ordinea indicată la Triod. La canonul cel mare se dice Ectenia cea mică după pêsna a 3 și după condacul pesnei a 6-a ér după pêsna a 8-a preotul provôcă la cântarea Măritórelor Născétórei dicênd: Pre Născétórea de Dumnedêu și maica luminei etc. și cãdesce biserica întrégă. La sfêrșitul Utreniei sêvêrșim și ceasul 1.

7.

Joi. — Pomenirea sfiților sfiților M-nici Episcopi din Cherson: Efrem, Vasileus Eugeniu, Agatodor, Capiton și Eterie.

Tipic. După-ce Utrenia s'a sêvêrșit aseră la priveghiere, la 10 ôre sêvêrșim numai ceasurile canonice 3, 6 și 9 cu Vecernia și Liturgia cea mai înainte sfiită.

8.

Vineri. — Pomenirea pre cuviosului pâr. nostru și mărturisitorul Teofilact eppul Nicomediei.

Tipic. Sêvêrșim slujba după tipicul arătat la ziua de Luni; Sedelnele la Triod gl 1 și gl 6. Canónele la Triod pêsna 5, 8 și 9 pe gl 1 și 6, ér la Mineiu pêsna 3 și 6 pe gl 8. Stihóvna la Triod gl 8. La Vecernie: Stihirile de sêra de ale Octoichului triodic dela 8 dominant, de ale Triodului gl 6 cu gl 1 și de ale Mineiului (9 Martie) gl 2, apoi urméză Liturgia cea mai înainte sfiită.

Notă. Vineri sêra facem priveghiere séu bdenie sêvêrșind slujba Utreniei de Sâmbătă în care se cântă Acatistul Născétórei de D-đu după tipicul arătat în Triod (Icósele le ceteșce preotul din ușile împărătesci).

9.

Sâmbăta Acatistului. — Pomenirea sfiților 40 de Mucenici din cetatea Sebastopol.

Tipic. Utrenia s'a sêvêrșit Vineri sêra la bdenie; urméză la 10 ôre Sfta Liturgie a lui Ioan gură de aur. *Notă:* Slujba sfiților 40 de Mucenici sé imbină cu a învierii de mâne și în Dumineca a 5-a din post.

10.

Dumineca a 5-a din post, a prea cuvioșei Maicei nóstre Mariei Egiptencei. — Pomenirea sftului M-nici Codrat și cei împreună cu dênsul: Ciprian, Anêcton și Criscent.

Tipic. Imbinăm slujba învierii dela gl 1 dominant cu a Triodului și a sfiților din Mineiu după tipicul arătat în Duminecele cealalte din post. Catavasiile: „Deschide-voiu gura mea“ Evangelia și sfétilna învierii a 9-a La Liturgie: Fericitrile se cântă numai din Octoich de ele învierii. După incungiurare: Trop. învierii, al Hramului și al sfiților din Mineiu cu Condacul Hramului, al sfiților și al Triodului; — ér decă e Hramului Născétórei, atunci Condacele se pun așa: al Triodului, al Sfiților din Mineiu și cu „Și-acum“ al Hramului. Ap. și Evangelia Duminecei.

Alte însêmndr. Ziua a crescut în decursul saptămâne, cu 28 minute.

Val. Magdu.

D I V E R S E.

* *Procesele de despărțire.* În procesul de despărțire îndreptat din partea românilor din Ciacova contra coreligionarilor lor sêrbi tot de acolo, a adus sentință finală Curia din Budapesta, împărțind averea co-

mună bisericescă astfel: biserica în preț de 13.400 fl., o casă mare în valóre de 20.173 fl., odăjdiile sfinite aflate în interiorul bisericeii, apoi mai multe intravilane, pãmênturi bisericesti și cimiteriul, le primesc sêrbii în natură, sunt datori însé sé plătêscă românilor jumétate din valórea staverită, în cinci ani de zile, în câte cinci rate egale. Români primesc apoi în natură altă casă în valóre de 7000 fl. și niște pãmênturi, sunt însé asemenea datori sé rebonifice sêrbilor jumétate din valórea lor tot în restimp de cinci ani. Edificiul școlar, în care au loc ambele școle confesionale, cea română și sêrbă, apoi sesiunile parochiale vor forma și mai departe proprietate comună în proporțiuni egale. Ce privește pretensiunile și banii gata ai bisericeii, cum și eventualele sarcine, cu cari ar fi îngreunată averea, actele procesului nu au fost pe deplin instruite; în acêsta direcțiune deci Curia nu s'a potut pronunță, ci a ordonat pertractare supletoriă, carea se va ține la tribunalul regesc din Budapesta.

Tot în înțelesul acesta a adus Curia sentință și în procesul de despărțire din Margita-mare, unde românilor li-s'a făcut parte de jumétate din întréga avere bisericescă.

În sêptmâna viitoare se va decide procesul comunei Fenlac.

* *Forță de cal.* Sé aude adese-ori vorbindu-se de „forță de cal,“ puțini însă știu ce represintă acest cuvânt. Unitatea cu care sé mêsórá munca este kilogramometru, adică puterea de muncă ce póte face în fie-care secundă o lucrare de a ridica un kilogram la înălțimea de 1 metru. Forță de cal este o unitate mai mare și însemnézá în mașinariă și îndustriă o putere ce e în stare a ridica într'o secundă o greutate de 15 kilograme la înălțime de 1 metru, adică a face o lucrare de 75 kilogrammetri. „Forță de cal“ represintă deci o putere de muncă, de tragere, a unui cal; puterea unui cal este cam cât alor 7 muncitori. Facultatea de lucrare a mașinelor cu vapori să mêsórá de obicei cu forța de cal. Fiind-că o forță de cal corespunde unei lucrări de 60.75 — 4500 kgr. pe minută, astfel o mașină luată ca exemplu ar avé o facultate de muncă de apópe 2½ forțe pe cal.

* *Cât costă o locomotivă.* Prima locomotivă în Europa este cea din Bristol „Challende“, care a costat 1250 funți sterlingi. În Germania cea dintâiu locomotivă a fost fabricată în Nürnberg-fürh, și a costat 32,000 mârcei. Astăzi o locomotivă pentru trenurile de persóne costă 20—24,000 fl. Un tren, care costă din o locomotivă, un vagon pentru povară și opt cupee pentru persóne costă 65—70,000

* *Mașină de muls.* La esposiția economică din Londra o noué invențiune a tras atențiunea și a stors admirațiunea celor preșenți. Noutatea sensațională e o mașină de muls, care e invențiunea d-rului Schieb. Mașina costă din un mic aparat cauciuc care imitêzá perfect tóte mișcările de gură ale unui vițel sugător. Cu aparatul acesta un om póte, în 12 minute, mulge 10 vaci până la cel din urmă strop. Curiositatea și însem-

nătatea mașinei de muls se mărasce și prin împrejurarea, că în legătură cu această mașină mai este și un alt aparat, invențiune suedeză, cu care în câte-va minute se poate alege din lapte, îndată după mulgere, untul de calitate cea mai bună.

* *Cel dintâi jurnal în Franța.* Era pe la 1593, când un tânăr, care se înscrișese de curând avocat al orașului Ancy (în Savoia), fu sfințit preot aproape în acelaș an. Pătruns de o dorință înflăcărată, caută să convertescă protestanții la catolicism: umbla pretutindeni și zilnic ținea predici. Inse une-ori era luat în ris, batjocurit, și marea lui ciudă era că nu putea sta cu fiă cine de vorbă. Atunci îi veni rëndul să scrie răspunsul la câte-va întrebări, cari i-se puseră mai mult în bătaie de joc, și se le cetescă cele scrise. Pe urmă îi veni gândul că ar fi mai bine decât fiă cine ar putea să cetescă cele scrise de el; și ajutat de mai mulți prietini zeloși, începuse să copieze scrisul, și foile copiate la vira pe sub ușe în casa fie cărui protestant. Așa apărură cel dintâiu număr intitulat: „Controverse“. Mai bine ar fi fost numit desbateri. D'atunci încolo populația se apucă să-i cetescă regulat scirile șilnice. Așa că după câți-va ani mai toți erau convertiți la catolicism. Și omul care a întemeiat cel dintâiu jurnal în Franța se numea; Francisc de Sales.

* *O expediția în Africa.* Călătorul African Dr. Arnold Penther, care a întreprins vara trecută o expedițiune către Zambesi, plecând dela Praetoria, și-a ajuns scopul, a luat erăși drumul către casă și a sosit la Little-Ligonburve, de unde a scris o scricore cu data de 8 Decembrie 1895 unui amic al său la Viena, și în cari scrisore îi descrie toate peripețiile prin care a trecut și toate ostenețile ce le le-a suferit în expediția lui. Intâiu de toate Dr. Penther suferise mult de ticăloșia Negrilor săi cari păreau a fi mituiți de a omori animalele caravanei, pentru-ca Dr. Penther să fiă nevoit să-i închirieze alte animale pentru mulți bani. Apoi s'a observat o lipsă mare în mijlocele de traiu, fiind-că țera-i aproape pustită și nu se poate găsi nimica. Animalele sălbatice nu se mai găsesc decât în locuri neumblate, și frumoșele istoriore ce sunt prin cărți și care povestesc de bogăția acestei țări în animale, de mult nu mai sunt adevărate. Dr. Penther este foarte desilusionat, în unele privințe de cascadele Victoriei (căderi de apă) și restul țării îi pare numai atunci deosebite care valoare, decât ar conține într'adever acele mine bogate de cărbune, cari au fost descoperite acolo în 1896. Când va sosi la Bulawayo exploratul promite, că va trimite o descriere detaliată a călătoriei sale. Dér în ceea ce privește persoana lui, nu ne aduce vești îmbucurătoare. La cascadele Victoria a asurdit de o ureche, și cu toate că acum îi este ceva mai bine, totuși nu aude bine. Mâncarea cea prăstă ce o avu el în continuu, și despre care țice, că în Viena n'ar fi dat'o nici măcar unui câine; ticăloșia Negrilor săi, cari după ce l'au însoțit pe o distanță de 65 de mile, l'au părăsit în cele din urmă, așa încât a fost nevoit să cumpere alți Negri la Little-Ligonbuwe; toate aceste împrejurări unite cu cel mai mare

dușman al călătorilor, lipsa de apă, l'au făcut melancolic pe Dr. Penther.

„Victoria,“ institut de credit și economii, societate pe acții. Sediul: Arad, casa proprie, calea Archiducelui Iosif Nr. 2. (vis-à-vis de casa orașului) — Întemeiat la 1887. — Capital de acții: fl. 300.000; Fond de rezervă: fl. 90.000. — Depuneri: fl. 800.000: Circulația anuală: fl. 14.000.000. Primește depuneri spre fructificare, după cari solvește 5% interese fără privire la terminul de abdicere. Darea de venit după interese încă o solvește institutul separat. După starea cassei, depuneri până la fl. 1000 se restituiesc îndată la prezentarea libelului fără abdicere. Depuneri se pot face și redica și prin postă și se efectuează momentan după sosirea comandai. — Direcțiunea institutului.

Concurs.

Pentru îndeplinirea definitivă a stațiunii învățătorești din comuna Șilindia, se escrie concurs cu termen de alegere pe 26 Martie st. vechiu a. c.

Emolumentele sunt: a) în bani gata 300 fl. v. a. b) 12 stângini de lemne din care se va încălzi și sala de învățământ. c) pentru conferință 10 fl. v. a. d) pentru încălzitul și curățirea școlii 15 fl. v. a. e) scripturistica 5 fl. v. a.

Recurenții au să-și trimită recursurile lor ajustate cu testimoniul de calificare (și limba maghiară), adresate comitetului parochial din Șilindia, la M. On. Oficiu inspectoral în Șilindia (Silingyia) până la 23 Martie st. v.; ér până la alegere a se prezenta în sânta biserică din Șilindia în cutare Duminecă ori sârbătoare, pentru a-și arăta desteritatea în cânt și tipic.

Din ședința comitetului parochial român gr. or. ținută la 29 Febr. st. v. 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: AXENTIE CHIRILA, m. p. preot, însp. de școle.

—□—

În urmarea decisului Ven. Consistoru gr. or. Oradan de dtto 19/31. Decembra a. tr. Nr. 1762/895 B. pentru parochia Ds. Gurbești cu filia Golla se escrie concurs ca parochie de a III-a clasă pe lângă următoarele beneficii parochials:

1. Bir dela toate trei comunale 41 cubule și una măsura cucuruz à 5 fl. cublu 205 fl; 2. Din pământul parochial de 10 cubule 100 fl; — 3. Din stole, înmormântări, cununii, feștanii, masluri, liturgii private și alte funcțiuni 85 fl; — 4. Din grădina parochiei un venit de 10; de tot 400 fl. v. a.

Doritori de a ocupa această parochie au săi substerne petițiunile la adresa Comitetului parochial Pr. On. Domn protopresbiter tractual Elia Moga, până în 15/27 Martie căci în 16/28 Martie a. c. se va ținea alegerea având tot odată până la ziua alegerii-a să prezente la biserică pentru săi arăta desteritatea în afacerile bisericesci.

Dat în ședința Comitetului parochial ținută în Ds. Gurbești, la 9/21 Februar. 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere eu mine: ELIA MOGA, m. p. prot. Beiușului.

—□—